

Friedrich Klára

Rovásírás és runaírás

Az elmúlt néhány évben a Kárpát-medence felé fordult több nemzetközi tekintélynek örvendő, őstörténettel foglalkozó külföldi kutató figyelme. Az angol lord Colin Renfrew régész és Richard Rudgley őskortörténész, az amerikai Grover S. Krantz antropológus, az olasz Mario Alinei nyelvész egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít hazánk területének és elődeinknek bolygónk szellemi és anyagi értékeinek létrehozásában.

A műveltség fontos összetevője az írás, amely Erdély területén már az újkőkorban megjelent, amint ezt az Alsó-Tatárlakai sírlelet, valamint Torma Zsófia régész nő gyűjteménye és az ő munkássága nyomán megindult feltárások bizonyítják. Európa, Ázsia írásait és keletkezésük idejét összehasonlítva joggal feltételezhető, hogy a mi Kárpát-medencei elődeink terjesztették el az írás tudományát ezekben a térségekben. Álljon itt most csak egyetlen érv e mellett: Kállay Ferenc A pogány magyarok vallása című könyvében (1861) a forrást meghatározva írja, hogy a pelazgok 16 szkíta betűt vittek le a mai Görögország területére. Ebből a 16-ból 12 megfelel a ma székely-magyaroknak nevezett írás betűinek. Forrai Sándor írástörténész

véleménye szerint a latin nagybetűk is a rovásírásból eredeztethetők.

Szkíta és hun elődeink voltak az átadók a germán írásbeliség létrejötténél is. A germánok legkorábbi íráslemlékét hordozza annak a Kr. előtti 3. századból származó 22 bronzsisaknak egyike, amelyeket 1812-ben a stájerországi Negau mellett ástak ki. A rajta lévő feliratot nyugodtan nevezhetnénk szkíta-hun írásnak is, mert minden betűje megtalálható rovásírásos emlékeinken.

A germánok írásjeleiket runáknak nevezték. A "run" szó az ó-északi germán nyelven titkot jelentett. Tacitus római történetíró I. században írt Germania-jából megtudhatjuk, hogy a nemzetségfők a gyümölcsstermő fák ágait levágva, ezekre jeleket rónak, majd az ágakat egy fehér vászonra dobják. A nemzetségfő az égre tekintve találomra kiválaszt hármat e rótt botokból, és ezeknek betűiből következett a jövőre.

A későbbi Németország területén a 24, Angliában a 33 betűből álló runaváltozat terjedt el. Hrabamus Maurus fuldai apát a IX. században egy 16 betűs változatot jegyzett le nyelvtankönyvébe. Ennek első 6 jegyéről nevezzük futhark-nak a runák betűsorát.

A runák a kelta-germán területeken a VIII. századig voltak használatban. Ekkor a római kereszténységre térítéssel együtt a latin betűket is rájuk kényszerítették. A kelta ősműveltség emlékeit azonban már évszázadokkal korábban gyomlalgatták a térítők, pótolhatatlan kárt okozva.

Szent Patrick, Írország védőszentje és apostola (Kr. u. 380-460) személy szerint 180 kelta nyelven írt könyvet égetett el. Itt most nem térünk ki a magyar rovásírás megsemmisítésére irányuló hasonló hatékony intézkedésekre.

A svédek dicséretére legyen mondva, ők még a XIII. századig kitartottak a runaírás mellett, megbecsülve hagyományait. Ősműveltségünk tiszteletére nálunk sem lehet panasz, egyre több kutató, oktató, tanuló használja a rovásírás betűit, Szakács Gábor évente az egész Kárpát-medencére kiterjedő versenyeket szervez, bár a hivatalos tudomány továbbra is kitart amellett, hogy a magyarokat a X-XI. századi nyugati térítőket tanították meg a betűvetésre.

Svédországban több mint 2500 runafeliratos kő maradt fenn, Dániában 300, Norvégiában, Izlandon, a Man szigeten, az Orkney szigeteken újabb 500. A leghosszabb szöveg a svédországi Rök sziklán olvasható, csaknem 800 jelet tartalmaz és a IX. században készült. A legtöbb követ halottaik emlékére állították és ma nemzeti kincsnek tekintik őket.

A runák eredetéről a kutatók különféle meggyőződésre jutottak. Nem tévedtek nagyot azok, akik az ógörög vagy etruszk származást igyekeztek bizonyítani, hiszen ezek is a mi Kárpát-medencei ősiírásunk gyermekei. Hivatalosan a runákat az etruszk írás alpesi változatának tekintik.

A runa írás iránya többnyire jobbról balra haladt. Néha a betűket elfordították, vagy fejre állí-

tották, ők bizonyára tudták miért. A sorok kanyarodása gyakran busztrófedon, azaz ökörszántás szerű, vagy az emlékkő kanyargó mintázatát követik.

A runákról a germán mitológiában is szó esik. E szerint Odin (Wotan) a főisten 9 éjjelen át függött egy fán, mintegy áldozatot vállalva, hogy megtudja a runák titkát. Bragi, a költészet istene runajeleket visel a nyelvén. Odin fia, Baldur pedig a világ végén a holtak országából kiszabadulva aranyablákat talál, amelyekre runákkal vésték népe történelmét.

Runafeliratos tárgyak napjainkban is felbukkannak. A Turán című eredetkutatással foglalkozó lap 2000 október - novemberi számában Dr. Erdélyi István és Szöllősy Kálmán írt a Mohács környéki Lippón előkerült, 12 jelet hordozó orsó-gombról.

Jelen írásunkban egy runafeliratos ezüstitárgyat mutatunk be, amely lehet pecsételő, amulett, esetleg ünnepélyes alkalmakkor viselt köpenyt, palástot nyakban összefogó díszgomb. Átmérője 2,7 cm, magassága fogantyúval együtt 3,5 cm.

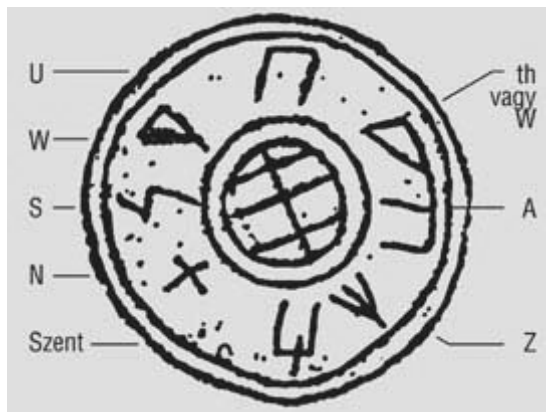
Pecsételőket, bélyegzőket igen régóta használ az emberiség díszítésre, méltóság, vagy tulajdonjog jelzésére, hitelesítésre.

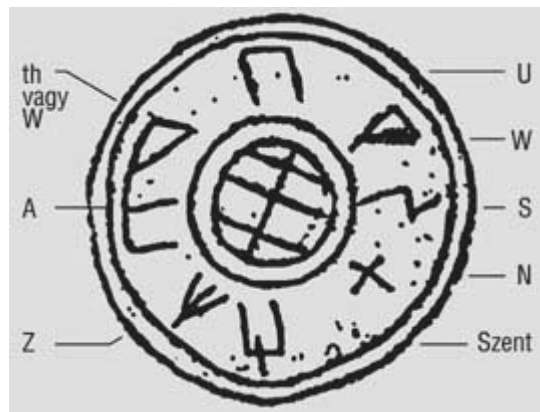
László Gyula Vértesszőlőstől Pusztaszerig című könyvében (1974) egy, a Körös műveltségéből származó, tehát 6-7000 éves bélyegzőt láthatunk

ROVÁSÍRÁS

Ha az itt részletezett tárgy egy pecsételő, akkor a negatív képet látjuk, így át kell tennünk pozitív képre. A felirat indító és egyúttal záró jegye a , amely a pajzs szerű középső rajzolat alatt helyezkedik el. A runa ábécékben ilyen betű nem

található, igen hasonlít viszont a magyar rovásírás NT jelére, amely egyúttal a "Szent" szó képjele is. Jelen tárgyunkon szintén áldást osztó jelzés lehet, vagy pap, szentnek tartott ember volt a tulajdonosa.

A lenyomaton e jeltől jobb felé haladva első betűnk az N, a második az S, harmadik a W, negyedik az U. Az ötödik TH (vagy W) betűt a száránál összerótták a fejjel lefelé fordított A-val. Összerovás a runáknál és más, elődeinktől átvett írásnál alig fordul elő. Betűkötések alkalmazása szinte kizárólag a magyar rovásírára jellemző. Hogy itt megjelenik, arra utal, hogy a tárgyat a runákat jól ismerő szkíta, hun, vagy avar, tehát rovásíró mester készítette barátságból, emlékül, vagy megrendelésre. Hetedik betűnk a Z, majd ugyanaz az áldást, "szent"-et jelentő képjel zárja a betűsort. Pecsételőnkénél tehát a lenyomat felirata: N, S, W, U, TH, (vagy W), A, Z.

Amennyiben amulett vagy díszgomb, a betűk a tárgyon jobbról balra haladva: Z, A, TH (vagy W), U, W, S, N.

A tárgyon található 8 jeltől formailag azonos a magyar rovásírással 7, a pelazggal 4, az ógöröggel 6, az etruszkkal 5. Ez szintén azt bizonyítja,

hogy közös forrásból erednek, annak ellenére, hogy a hangérték egyezés nem számottevő.

A középső pajzsszerű minta díszítés vagy címer. A tárgy korát a latin betűs írás térhódítása, tehát a VII. század elé kell tennünk, amennyiben nem titkos társaság pecsétjéről vagy jelvényéről van szó, mert később már nem használhatták volna nyíltan.

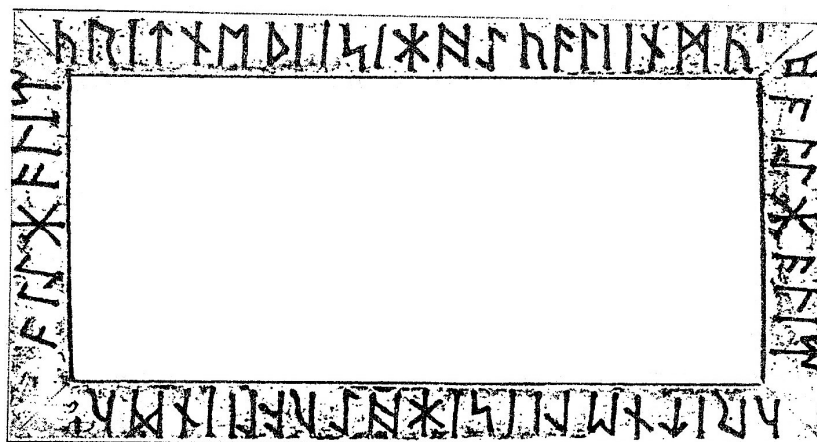
Mivel az úgynevezett közönséges runák és a gót, markomann, svéd, norvég runák között némi formai és hangértékbeli eltérés van, az egyértelmű megfejtés nehéz. Ahogyan egy runaszakértő mondta: minden feliratnak annyi megoldása van, ahány kutató dolgozik rajta. Hasonló az eset Nagyszentmiklósi Kincsünkkel is. Ez azonban egyáltalán nem tréfás, hiszen a régi korok műveltségének elpusztítói bennünket, késői utódokat is kiraboltak.

Fénykép: Veres Nándor

Grafika: Barta József

Mandícs György

Gerberga apátnő rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból

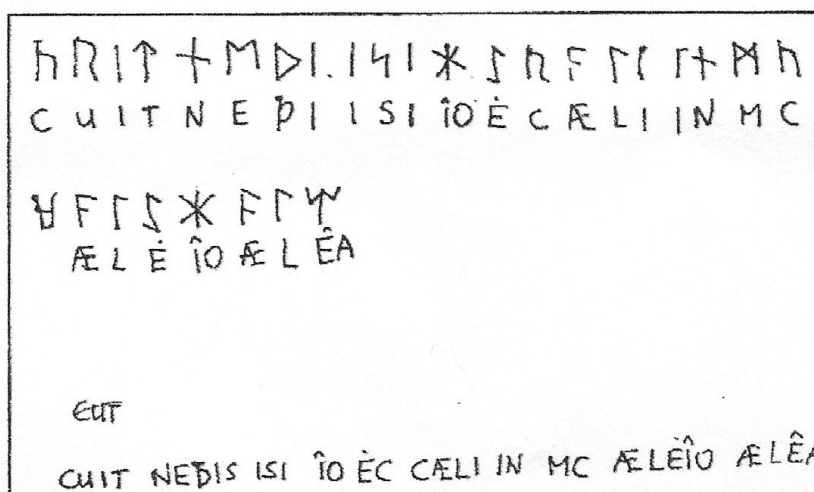

1896. bis kép Gosztony Kálmán, 1986

E korszakba sorolják Gerberga apátnő, Árpád dédunokája ereklyetartó ládikóját, melynek csak rajza maradt meg.

Gosztony ezt Hroswitha apáca író művéből veszi át (Primordia, 936-973), amely a gandersheimi kolostor hexameterekben elbeszéli történetét, s a következő rovásjelű olvasatot állapítja meg: R-ÉV-U-ED eSZ SZ-eJ-P eR-K-eCS NAP SZ-Ü-SZ SZ-eNY-V-eD-eC SZ-Ü-R-END SZ-eJ-P NAP éK-J-eP aZ

Vagyis: Révedezel szép erkölcs – Nap-szűz szenyvedesz /be/ szürődik /majd/ szép nap sugara /az/. (Gosztony Kálmán: Egy X. századi, Ó-magyar nyelvű rovás-felirat. *Magyar Múlt, Hungarian Past*, Sydney, vol. XIV. No. 35-36., 1986, 89-93.) A dolgozat szépséghibája, hogy egy ereklyetartó ládikóra nem illik egy ilyen csonka felirat. Libisch Győző megpróbálta a feliratot más jelértékekkel újra elolvasni.

1896. bis bis kép Libisch Győző olvasata. Köszönettel a szerzőtől

Bizony, ez inkább valami vulgárlatinra emlékeztet, nem magyarra. Ez természetes is lenne egy korabeli női kolostorban. Sajnos, akkor azonban

nem magyar nyelvű dokumentum. Hogy a jelek mennyire latinok s mennyire rovásjelek, az még elmélyültebb kutatást igényel.